

ALGUNES DADES SOBRE ELS ARMATS

Aprofitant l'avinentesa que enguany, per desè any consecutiu un escamot d'armats obrirà el viacrucis-processional que el Dimarts Sant, realitza la Germandat, hem cregut interessant aportar aquestes breus línies per a comentar alguns aspectes sobre els "manàies" o "armats" que participen en algunes de les desfilades que tenen lloc en diferents contrades del nostre país.

El cicle quaresmal té el seu punt àlgid per Setmana Santa. Durant aquesta setmana hi ha una sèrie de celebracions litúrgiques i tradicionals. Dintre d'aquestes últimes, les més importants són les processons. Arreu del país n'hi ha moltes. Les processons són en certa manera la imatge plàstica del drama del calvari. Un dels elements més característics d'aquestes són els armats.

Els armats formen part de les processons que se celebren el divendres de Dolor, el diumenge de Rams, el Dijous Sant o el Divendres Sant. Hem de dir que van ser un dels pocs elements que es van salvar de la prohibició d'anar personatges bíblics a les processons de Setmana Santa.

Ara bé com totes les coses, els armats han tingut en algunes poblacions els seus alts i baixos, degut a circumstàncies del temps o modes passatgeres que sortosament anys després han passat. Un dels exemples són els manàies de Camprodon, on la processó va desaparèixer l'any 1967 i va tornar a sortir l'any 1987.

A nivell general, tret d'alguna excepció, hem de dir que coneixem l'existència dels armats o manàies d'una forma documental a partir dels segles XVII i XVIII, si bé suposem que anaven a les processons molts anys abans.

Una de les qüestions principals és que els armats no són un element que actua a les processons d'una forma autònoma. Generalment estan sota aixopluc d'una confraria o congregació. La cohort romana dels manàies de Girona és la que té una Confraria pròpia sota l'advocació de Jesús Crucificat. El procés és el següent: l'any 1942 dintre de la confraria de la Sang de Girona, quedà constituïda la Pia Unió de Jesús Crucificat, on estaven tots els manàies, l'any 1944 aquesta Pia Unió treu un Pas que representava una de les caigudes de Jesús, Pas portat a pes per nou homes. L'any 1947 la Pia Unió és elevada a la categoria de Confraria de Jesús Crucificat pel Dr. Cartaña, bisbe de Girona i d'aquesta manera els manàies s'independitzen de la Confraria de la Sang.

Un altre dels aspectes a tractar és el de la composició de les cohorts romanes. Aquesta composició varia segons les ciutats del nord i les del sud. Les ciutats com Girona o les viles com Banyoles, Camprodon, Sant Hilari de Sacalm... La composició és molt més complex que no en ciutats com Tarragona o poblacions com Montblanc, Riudecols, etc.

A talls d'exemple podem veure la distribució de Girona, Banyoles i Camprodon.

Girona: *EQUITES* (gens a cavall) *POTENTIORS* amb banda de bombos, timbals i pifres i *OPTIADES* (manàies). Dintre de cada secció hi ha una estructura jeràrquica com són el Capità del maniple, Mestre de banda, Optió de mando, centurions. Un dels elements que criden l'atenció és que dintre dels manàies hi ha una secció de manàies infantils.

Banyoles: Un *AÚRIGA*, *EQUITES*, *POTENTIORS*, *OPTIADES* i Banda de cornetes, pifres, bombos i tambors.

Camprodon: Hi ha dues *OPTIADES*, la primera formada per quaranta soldats romans i la segona formada per una banda de música amb setze cornetes, onze timbalers i quatre bombos.

Tot això contrasta amb la severitat i austeritat dels armats d'altres contrades, sobretot al sud de Catalunya.

Tarragona: Un Capità Manàies, un trompeter, sis tabals i trenta-dos armats.

Montblanc: Un Capità Manàies, un corneta, un tambor i trenta-vuit armats.

Riudecols: Un Capità Manilles, un trompeta, dos timbals, un portador d'àguila i vuit armats.

Com a notes curioses podem afegir que algunes colles d'armats de localitats concretes van a fer d'armats a altres llocs: els de Girona van anar l'any 1949 a Sta. Coloma de Farners, l'any 1980 a Besalú; els de Mataró l'any 1981 a Sant Andreu de Llavaneres.

Hi ha armats que van a l'estranger: els de Mataró l'any 1986 van anar a Roma a fer una visita al Sant Pare.

El vestit

Els vestits que porten els soldats romans que van a la processó són semblats o intenten ser-ho als que portaven els soldats de l'època imperial. Ara bé la qualitat i la vistositat estarà sempre en funció del pressupost i de la complexitat de les cohorts romanes.

En tots els vestits dels armats sempre hi ha els mateixos denominadors comuns com són el casc, la cuirassa, les capes, les sandàlies... Ara bé el que distingeix uns armats d'altres són el material del que estan fets i els colors.

A Girona les optiades o colles de manàies, n'hi ha tres, es distingeixen unes de les altres per un fulard. La primera optiada el porta de color vermell, la segona de color verd i la tercera de color blanc. Tot això va acompanyat d'uns colors predominants als vestits dels manàies com són el groc i el vermell. Un altre fet comú és la distinció dels càrrecs, sobretot quant al casc. Per exemple el Capità Manàies de Tarragona porta el plomell de color blanc, mentre que els armats el porten de color vermell. També en la capa, on per a tothom, és de color vermell menys per als que toquen la trompeta i el tabal que és blanca.

També dintre d'una mateixa ciutat per distingir-se una colla d'un altre hi ha algun signe distintiu peculiar, així ens trobem que els armats del Gremi de pagesos que acompanyen al Sant Sepulcre un dels seus trets diferenciats són unes ones de color morat que porten per damunt de la faldilla.

El nom

El nom manàies, armats, capità manàies, té diversos orígens segons quines versions agafen. Pel que hem pogut esbrinar hem trobat dues versions. La primera és la del Diccionari Català-Valencià-Balear d'Alcover-Moll on diu textualment:

Manàia: 1/ Cadascun dels armats o soldats romans que van a la processó de la Passió (Girona, Banyoles).

2/ Capità Manàies: el centurió o caporal dels susdits armats (Barc).

En el mateix Diccionari hi trobem l'etimologia, Alcover-Moll diuen que probablement el mot manàia ve de l'italià *mannaia* que vol dir "destral", per les armes blanques que duen els armats,

La segona versió, ens la dona Joan Amades que ens diu el següent:

El nom, de Capità Manàies, es va prendre d'un tal Joan Manàies que va manar un escamot de soldats romans. El capità Manàies, amb una espasa a la mà i el penó a l'altre, durant tot el curs de la processó feia uns salts i giravolts, al ritme de la trompeta que resultaven molt fatigosos.

Nosaltres potser ens inclinàriem per la primera versió ja que té una explicació més científica enfront a la segona que és més folklòrica. A més hem pogut trobar que a les comarques gironines el nom de manàies ve donat pel fet de que els soldats romans portaven una mena de destrat que ha estat substituït en el temps per una llança o espasa i el nom els ha quedat no pel fet de con anaven que vestits sinó per la destrat que duïen.

De totes formes el nom de manàies a les comarques gironines és extensiu a tots els armats,

mentre que en altres indrets el nom és el d'armats i el nom de manàies és exclusiu per l'home que els mana en aquest cas el Capità Manàies.

Trobades d'Armats

Les trobades d'armats s'han fet amb ocasions per celebrar algun aniversari o efemèrides importants. Hem establert un ordre cronològic d'aquestes trobades que tot seguit passem a ressenyar:

La primera trobada d'armats es va fer a Girona l'any 1950 sota el títol de PRIMERA CONCENTRACIÓ DE MANÀIES DE LES COMARQUES GIRONINES, on es reuniren 150 manàies de Banyoles, Maçanet de la Selva i Girona.

SEGONA TROBADA DE MANÀIES de la Diòcesi de Girona, l'any 1975, es varen reunir 300 manàies de Banyoles, Besalú, Girona, Sant Hilari i Verges.

TERCERA TROBADA DE MANÀIES DE TOT CATALUNYA, va ser l'any 1990 i va servir per commemorar el cinquantenari dels manàies de Girona (2a època). Va tenir lloc la tarda del diumenge de Rams a Girona. Hi van participar 17 cohorts romanes o maníples: Amer, Badalona, Banyoles, Bellpuig, Besalú, Camprodon, Constantí, Girona, Mataró, Mieres, Montblanc, Reus, Riudecols, Sant Hilari, la Seu d'Urgell, Tarragona i Verges. Hem de dir que hi havia més maníples convidats però que per una raó o altre no hi van poder assistir.

A les comarques tarragonines es va fer la Primera Trobada d'Armats el dia 12 d'abril de 1992, diumenge de Rams, a Montblanc. Hi varen participar armats de: Montblanc, Alcover, Constantí, Flix, Morell, Reus, Riudecols, la Selva i Tarragona.

Aquesta primera trobada, ens diu el cronista del Diari de Tarragona, *“ha de suposar la primera pedra, d'una naixent associació d'una colla de manàies, a configurar d'ara endavant i l'espero per iniciar converses per institucionalitzar anualment manifestacions d'aquests tipus arreu de les comarques tarragonines. Reus i la Selva del Camp són candidats a acollir l'any vinent la segona concentració.”*

Els armats i la setmana santa a Tarragona

Encara que en aquest article el corpus principal es parla dels armats en general, no podem oblidar el pes i la importància que tenen els armats a la ciutat de Tarragona. Hem de dir també que com ja hem esmentat al començament, van ser els únics personatges que es van salvar de la "crema" i prohibicions que van tenir els personatges bíblics de sortir a la processó a partir de 1858 per ordre del Arquebisbe Dr. Costa i Borrás al reformar-se els Estatuts de la Sang¹.

Els armats estan sota l'aixopluc de la Reial i Venerable Congregació de la Sang. Actualment hi van, com hem vist anteriorment, el Capità Manàies, un trompeter, sis tabals i trenta-dos armats. La seva sortida cabdal és el Divendres Sant quan comencen a primera hora de la tarda a recollir els passos de les diverses Confraries i Germandats i, quan es fa fosc, encapçalar la processó del Sant Enterrament i escoltar al Sant Crist de la Sang fins a l'església de Natzaret. Ara bé, a part d'aquesta feina principal, també participen en altres actes que tot seguit enumerarem: a partir del Dimarts Sant de l'any 1984 un piquet obre el Via-Crucis que organitza la Reial Germandat de Jesús Natzarè per la part alta de la ciutat, el Dijous Sant custòdien el Santíssim a l'església de Natzaret i, puntualment van a les trobades d'armats a les que són convidats.

Hem de fer esment que l'any 1992 el Gremi de Pagesos va recuperar la cohort romana, 5 armats, que acompanyà el pas del Sant Sepulcre, durant el Via-Crucis del divendres de Dolor i a la processó del Sant Enterrament, després de 120 anys de no fer-ho. Podem llegir el comentari que feia el Diari de Tarragona, després del Via-Crucis del divendres de Dolor: *“La guardia romana, escoltó el Santo Sepulcro. El Gremi espera que de ahora en adelante sean estos armats los que acompañen al Santo Sepulcro en las procesiones”*.

Epíleg

Al fer aquest article hem estat conscients de les limitacions ja que aquest tema és molt ampli,

només hem fet un petit esbós del que són els armats perquè quan els veiem passar en aquests dies sants els puguem admirar molt millor.

Manuel CALLAO i COSTA

NOTA A PEU DE PÀGINA

¹ *“Al reformarse los Estatutos de la Congregación en 1858 y prohibirse la concurrencia en la procesión de personajes bíblicos, granaderos imperiales que custodiaban el Santo Sepulcro y demás, entonces la jerarquía superior eclesiástica, autorizó la continuidad de la cohorte romana”*. Programa de la Confraria de Sant Magí de Barcelona 1967. J. Salvat.

Aquesta ordre no va ser efectiva fins l'any 1873-1872, *“En lo sucesivo no se observa la presencia de estos personajes y representaciones bíblicas en la Procesión del Santo Entierro”*. Programa de la Confraria de Sant Magí de Barcelona 1976. J. Salvat.

FONTS CONSULTADES

- Diari de Tarragona anys 1990, 1991 i 1992
- Els Manàies de Girona. Ajuntament de Girona 1990
- Opuscle Manàies 50è Aniversari
- Programa del Gremi de Pagesos, 1992
- Programes de la Confraria de Sant Magí, 1967 i 1976
- Els Armats de Tarragona. J.M. Salvadó Urpí, 1986